

*„Csak művelt népek lesznek nemzetekké.
A műveltség tehát közcél, hogy közkincs legyen.*

*Az a nép van emelkedőben, mely belátja,
hogy a műveltség hatalom, s mely kér belőle.
A harc a hataloméért tulajdonképp harc a műveltségért.”*

Prohászka Ottokár

Életrajz - Írásai - Könyvei - Képek -

Prohászka Ottokárról

szóló írások és könyvek

http://franka-egom.ofm.hu/irattar/irasok_gondolatok/konyvismertetesek/konyvek_13/prohasza_ottokar_2009/prohaszka.htm

ÉLETRAJZ

1858. október 10., Nyitra - 1927. április 2., Budapest

Az elesettek iránt papként, püspökként elkötelezett Prohászka Ottokár 1858. október 10-én született a felvidéki Nyitrán. Atyja, a morva származású Prohászka Domokos az osztrák állam Strassenkomisereként (útmester, útfelügyelő) szolgált, de ősei még földművesek voltak. A család Pozsonyban telepedett le, de első gyermekeik Nyitrán, a fiatalasszony szülői házában látták meg a napvilágot. Egymás közt a családtagok kezdetben németül beszéltek, Prohászka később elsajátította a magyart a család szolgájától, majd megtanulta a szlovákot, s az iskolában a latint. Tudott franciául, szemináriumi éveiben görögül és héberül is tanult, megpróbálkozott az angollal. Prohászka Domokost, a pénzügyi kistisztviselőt gyakran helyezték át, s a család gyakran költözött. Prohászka Ottokár Rózsahegyen kezdte meg tanulmányait, Losoncon fejezte be az elemi és kezdte meg a gimnáziumot (református iskolában!), majd Nyitrán a piaristák neveltje lett. Később a kalocsai jezsuita internátusba került, majd az esztergomi kishozsémium növendékeként érettségizett 1875-ben. Végig kiváló diák volt, tehetségére felfigyeltek előjárói. Hét évre a római Collegium Germanicum-Hungaricum lakója és a Gregoriana egyetem hallgatója lett. 1881. október 30-án szentelték pappá, 1882-ben tért haza, filozófiai és teológiai doktorátussal.

Az esztergomi szemináriumban 22 esztendeig dolgozott. A kishozsémium görög-latin tanárából dogmaprofesszor, majd az egész intézményt megújító lelki vezető, úgynevezett spirituális lett (1890). Szisztematikus munkával reformálta meg a szeminárium életét. A rideg, korszerűtlen jozefinista papnevelői hagyományokkal szemben Prohászka igyekezett bensőséges lelkiségre nevelni növendékeit, forradalmasította a papnevelést. Olyan papi generáció tagjai tekintették mesterüknek, akik sikerrel birkóztak meg az óriási feladattal: a XX. század eleji magyar társadalmi katasztrófák (háború, forradalmak) idején lelki tartást tudtak adni a népnek.

Esztergomban vált a század végén meginduló magyar katolikus megújulás programadóivá. Ennek eszköze a sajtó volt. Rendszeresen publikált a katolikus folyóiratokban, elsősorban a Magyar Sion és az Alkotmány hasábjain megjelent cikkei voltak reveláció erejűek. Ő indította útjára az Esztergom című lapot, szervezte meg már püspökként a Katolikus Sajtóegyesületet, amely finanszírozta a katolikus sajtó legjobb kiadványait (Alkotmány, Új Lap). Az 1910-es évekig Prohászka a katolikus sajtóügy vezéralakja, nevéhez kötődik az Élet Rt. kiadó, amely szépirodalmi alkotásoknak is teret adott, vagy az 1920-ra sajnálatosan csődközelbe került, jobb sorsra érdemes ifjúsági kiadó, a Magyar Jövő. A Magyar Sion-béli recenzióiban megismertette papolvasóival a modern teológia műveit, kifejtette nézeteit, reformgondolatait a kor egyházi és társadalmi problémáiról.

Rendkívüli fontosságúak a szociális kérdésekről írt cikkei. Ő fordította először magyarra XIII. Leó szociális enciklikáját, a Rerum Novarumot (1891). S talán ő olvasta először végig és helyezte mérlegre, bírálta meg máig helytálló módon Marx Tőkét. Prohászka világosan látta a munkáskérdés fontosságát: gyakorlatilag keresztényszocialista elveket vallott. Jól látta, ha nem születnek az egyház vezetésével megoldások a szociális feszültségek leküzdésére, akkor teret nyer az osztályharcos, ateista, erőszakos, a magántulajdont semmibe vevő baloldali veszély, amely minden értéket elsöpör. Hogy többet tehessen nézetei terjesztéséért, 1896-ban a vágvecsei kerületben indult a képviselőválasztáson, és csak a durva választási csalás eredménye, hogy nem nyert mandátumot. A századforduló után rendszeresen utazta be az országot, a híveket felrázó lelkigyakorlatos szentbeszédeket tartva. Külön szervezett beszéd-sorozatokot férfiaknak, külön a nőknek. A legnagyobb figyelem a budapesti Egyetemi templomban tartott konferenciabeszédeket kísérte, a gyakorlati tennivalókról országos katolikus nagygyűléseken szólt.

A pesti Pázmány Péter Tudományegyetem Hittudományi Karának dogmatikaprofesszora 1904-ben lett. Teológiai munkásságára az egyetem már az 1890-es években felfigyelt: „A keresztény bűnbánat és bűnbocsánat” című pályaművét, valamint az „Isten és világ” című írását kitüntette a kar. A Föld és Ég című tanulmány-sorozatában vitathatatlan természettudományos felkészültséggel vizsgálta az evolúcióelméletet, és nem tartotta azt összeegyeztethetetlennek a keresztény világképpel. Ez ekkoriban szinte eretnek gondolatnak számított, jellemző módon a mű második kiadásában az ember kialakulásáról szóló zárófejezet nem is jelenhetett meg...

1905. október 17-én nominálta székesfehérvári püspöknek Ferenc József. 1905. december 11-én erősítette meg a döntést X. Pius pápa, aki Rómában tíz nappal később püspökké is szentelte Prohászkát. Székét hivatalosan 1906. január 21-én foglalta el. Püspökként is megmaradt puritán embernek. Legendaszámba megy, de állítólag első hivatalos útja Fehérvárra a hajnali személyvonattal történt: besétált a püspöki palotába, ahol csak a csodálkozó portást találta, hiszen mindenki a reggeli gyorsvonattal várta érkezését.

A főpásztorság visszasodorta Prohászkát a politikához is. Automatikusan a főrendiház tagja lett. Parlamenti szűzbeszédében a nemzetiségellenes tendenciákat is rejtő magyar népiskolai törvényt bírálta, korát megelőzve a kisebbségek védelmére kelt. Az első világháborút követő új társadalmi berendezést nagy érdeklődéssel figyelte. A forradalmakban kezdetben tisztító, megújító erőt látott. Az sem viselte meg, hogy a Tanácsköztársaság idején kilakoltatták püspöki palotájából. Ám ahogy felismerte a rendszer visszasságait, harácsolását, erkölcstelenségét és

antiklerikalizmusát – elhatárolódott tőle. Horthy Miklós kormányzóval rokonszenvezett, de miniszterelnökségre történő felkérését elutasította. IV. Károly király hazatérési kísérleteit oktalanságnak tartotta. 1920-ban tevőlegesen akart részt venni egy új keresztény magyar állam kiépítésében. Nemzetgyűlési képviselő lett, de rövidesen csalódottan hagyta ott a csak jelszavaiban keresztény parlamentet: „Itthon vagyok; hazajöttem a nagy tragikomédiából, amit nemzetgyűlésnek hívnak” – jegyezte naplójába 1921. február 6-án.

Prohászkát leginkább az egyház megújításának, modernizálásának problémája izgatta. Pályájának legnagyobb kudarcát is ezért élte át. XIII. Leó halála után nagyot változott a római légkör: 1908-tól a „modernizmust” üldözendőnek bélyegezte X. Pius. Prohászkának 1911 nyarán a hivatalos sajtóból kellett megtudnia, hogy három írását: „Az intellektualizmus túlhajtásai” című akadémiai székfoglalóját, a „Modern katolicizmus” című hitvédelmi munkáját és az egyházi vagyonkezelés reformjának szükségességét hangsúlyozó „Több békességet!” című karácsonyi hírlapi cikkét az illetékes Kongregáció indexre tette. A történetek komoly önvizsgálatra késztették: nagy alázattal visszavonta ezeket az írásait, melyekben mai szemmel már semmi kivetnivalót nem találunk. Mindössze annyi történt, hogy 50 esztendővel megelőzte korát: a II. Vatikáni Zsinat dokumentumaiban találhatunk Prohászkáéval rokon gondolatokra.

Legjelentősebb gyakorlati alkotása a Szociális Missziótársulat megteremtése, Prohászka a kezdetektől dédelgette a csoportot. A missziótársulat árvaházakat tartott fenn, börtönpasztorációval foglalkozott, megszervezte a fővárosba kerülő cseléd lányok lelki vezetését, nővédelmi szervezeteket működtetett. Mindezt új szemlélettel tette: elkötelezett profizmussal, felismerve, hogy a jószándékú dilettánsok megmozdulásai nem vezetnek kellő eredményre. Nyilvánvalóvá tette a rend a társadalom számára, hogy a nők nemcsak arra jók, hogy a tehetősékből jótékonyági célokra pénzt sírjanak ki. A szervezet beltágjai szerzetesi fegyelemben éltek, kültágjai – többnyire arisztokrata hölgyek – társadalmi befolyásukat állították a Missziótársulat szolgálatába. Nagy szívfájdalma volt Prohászkának a szervezet szakadása is: 1923-ban Slachta Margit vezetésével létrejött a Szociális Testvérek Társasága, Slachta lett a magyar parlament első női képviselője. De más szociális tettei is voltak Prohászkának. Sürgette az egyházi nagybirtokrendszer reformját. Püspöksége – egyébiránt meglehetősen csekély méretű – birtokán földosztásba kezdett. Szociális kérdésként élte meg a prostitúció problémáját is, Grazban e témában nyilatkozott egy tudományos konferencián.

A korabeli magyar püspöki karból meglehetősen kirítt Prohászka. Ám ez a tőle alapvetően idegenkedő közeg is elismerte, hogy nagy hatással van Székesfehérvár püspöke a hívekre. Prohászka püspöksége idején nyolc alkalommal fordult a püspöki kar közös pásztorlevéllel az ország katolikusaihoz, és valamennyi megfogalmazására Prohászkát kérték fel. Ő pedig rendre ellátta a feladatot, pedig a körlevelek témája széles skálán mozgott: a pápai aranymisétől (1908) a gyermeknevelésen és a szektakérdésen át egészen a politikai tartalmú, az ország belső megbékélését már-már türelmetlenül sürgető írásokig.

Prohászkát 68 évesen érte a halál. Életében sokat betegeskedett, különösen a vissza-visszatérő álmatlansága gyötörte, de lankadatlan intenzitással végezte munkáját. Halála is méltó volt az „ország apostolához és tanítómesteréhez”, ahogy sírfelirata nevezi. 1927. április 1-jén az Egyetemi Templom szószékén, a nagybőjti lelkigyakorlatos szentbeszéd közben érte a végzetes agyvérzés. Másnap a pesti szeminárium betegszobájában hunyt el. Holttestét

székvárosába, Fehérvárra szállították, ahol előbb a város északi részén lévő temető kápolnájában nyugodott, majd 1938 nyarán, a Szent Jobb fehérvári látogatása idején szállították át ünnepélyes külsőségek között a tiszteletére emelt, ma már hivatalosan is nevét viselő vasútvidéki emléktemplomba.

Prohászka tragédiája, hogy halála után szimbólummá vált. Bár életművének tudományos feldolgozása is megkezdődött, inkább a politika sajátította ki magának alakját. A magát kereszténynek valló, de azt csak a külsőségeiben hordozó politika emelte piedesztálra, melyet Prohászka oly sokszor ostromozott. Az is rántotta magával bukásakor. Halála után 20 esztendővel, 1947-ben mintegy 25 ezer ember emlékezett rá Mindszenty József hercegprímás vezetésével Székesfehérváron. Az egyre jobban érlelődő baloldali fordulat elleni tiltakozás is volt ez. Néhány héttel később a másik oldal hívei ledöntötték budapesti szobrát... A kommunista időkben művei állami indexen voltak, szinte beszélni sem lehetett róla. A változás a kommunizmus bukásával állt be.

Prohászka életének főbb állomásai

1858. október 10. Prohászka Ottokár születése Nyitrán. - Prohászka Domokos, 40 éves morva származású, osztrák pénzügyi felügyelő az előző évben vette feleségül a 19 éves Filberger Annát, a nyitrai német polgárlányt. A családi otthonban németül beszélnek.

1860 Prohászka Domokost 1860-ban Rózsahegyre helyezik át. Ottokár e Vág melletti városkában kezdi meg iskoláit. (Vö. 24, 141).

1866 A IV. elemi a magyar Losoncon végzi a kálvinista algimnáziumban az első két osztályt.

1869 A gimnázium III-IV. osztályában a nyitrai piarista iskola növendéke.

1871 Az V-VI. osztályba - alapítványos konviktorként - a jezsuiták kalocsai gimnáziumába kerül. (Vö. 23, 224)

1873 VII-VIII.-os gimnazistaként az esztergomi kispapnevelőben.

1875 A kitűnően érettségiző diákot előjárói hét évre, filozófiai és teológiai tanulmányokra Rómába küldik a Collegium Germanico-Hungaricumba.

(Erről lásd 1877-es hosszú élménybeszámolóját: 16, 158-271; továbbá 1882. aug. 12-i naplójegyzeteit: 23, 31-32.)

1877. dec. 2-án lelkiismeret-vizsgálattal kezdődik az első napló.

1878. febr. 8.: IX. Pius halála.

Aug. 17.: a bölcselet doktora.

1881. aug. 25.: diakónus lett.

okt. 30.: Pappászentelése a Trinité dei Monti-templomban.

1882. márc. 2.: Leó pápa koronázási napja. Prohászka mint a bölcselet és a hittudomány doktora jön haza Rómából.

Aug. 18.: Esztergomban káplán.

Szept. 10.: A gimnazista kispapok latin-görög tanára a kisszemináriumban. Pethő Rudolf álnéven elkezd közölni cikkeit a Magyar Sion-ban. 22 éven át mintegy 2000 lapnyi terjedelemben kb. 60 értekezést és 160 könyvismertetést jelentet meg a lapban.

1883. júl. 3-10. Lelkigyakorlat Kalocsán. - Az a gondolat foglalkoztatja, hogy belép a jezsuita rendbe.

Aug-tól: Morálist és pasztorálist kezd tanítani Esztergomban.

1884. júl. 5.: Kezdi a lelkigyakorlatot Kalocsán (Vö. 23, 54-57).

1885. aug. 19. Regensburg, Nürnberg, Münster.

1886 A természettudományokkal foglalkozik.

1887 Jézus-misztikája (Jézus Szíve, Eucharisztia) teljes kivirágzásban (Vö. 23, 103kk.).

1888 Ősszel a dogmatika tanára lett az esztergomi teológián.

1889 „Kórház, iskola, gyóntatás otthon és künn, prédikálás mindenfelé: íme működésem. Szűk körű kis tavacska.” (23, 145)

1890 Nyár végén Simor primás kinevezi a szeminárium spirituálisává. Ettől kezdve kevesebb naplójegyzet, inkább a szeminaristáknak elmondott elmélkedések pontjait (puncta) dolgozza ki. E punctákból születik az Elmélkedések az Evangéliumról. A kiadatlan füzetekből személyesebb feljegyzéseket közléstesszünk a Naplójegyzetek II. kötetében.

1891 Lefordítja és a Szent István Társulatnál kiadja XIII. Leó pápa beszédeit és leveleit. - Leó pápa szociális tanítását hirdeti, igyekszik keresztény megoldást javasolni a munkáskérdésekre - szemben a feltörő szociáldemokráciával.

1892 Megjelenik első önálló munkája: Isten és a világ.

1894. jan. 11.: A keresztény bűnbánat és bűnbocsánat (a budapesti hittudományi kar által kitüntetett pályamű) megjelenése.

1894-1896 között aktívan részt vesz a Katolikus Néppárt megalakításában.

1895. dec. 25.: Megjelenik az Esztergom című politikai és társadalmi hetilap: Prohászka egyik alapítója és főmunkatársa, csaknem minden számba ír cikket.

1896 Zichy Nándor és Molnár János kérésére néppárti programmal lép föl a vágvecsei kerületben képviselőjelöltként, de a Bánffy-terror megbuktatja.

1899-1902: Lelkigyakorlatok, konferenciák országszerte; 1902-től az egyetemi templom lesz a férfikonferenciák helye.

1902 Föld és ég. Kutatások a teológia és a geológia érintkező pontjai körül.

1903 A diadalmas világnézet. Az első 20 fejezet a Magyar Sion 1902-i évfolyamában jelent meg. - Dominus Jesus: nyolc konferenciabeszéd az egyetemi templomban.

1903 Megalakul a Regnum Marianum.

1904 Prohászka 22 évet töltött Esztergomban a papság nevelésében.

márc. 4.: Kinevezik Budapestre az egyetem nyilvános rendes dogmatikatanárává. Nyáron két regnumi paptársával amerikai misszióba megy; élményeit a „Képek az új világból” című útirajzban örökíti meg.

1905. okt. 17.: Kinevezik székesfehérvári püspökké.

Dec. 24-én X. Pius pápa szenteli püspökké a Sixtusi Kápolnában.

1906. jan. 21.: Püspöki beiktatása.

1907 A Modern katolicizmus című hitvédelmi füzet megjelenése.

1908 Elmélkedések az Evangéliumról. - A kispapoknak tartott napi elmélkedések irodalmi leszűrődése.

Május: A Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja.

Okt. 6. Zarándoklat Rómába: az 50 éves Prohászka köszönti a pápát.

1909. ápr. 16.: Megindul - Prohászka segítségével - az Élet című katolikus szépirodalmi folyóirat, amelynek főmunkatársa lesz.

1910. ápr. 11.: Felolvassa „Az intellektualizmus túlhajtásai” című székfoglalóját. (Vö. 23, 246) A füzet az Athenaeumnál jelent meg. A kinyomtatott mű csupán egynegyede az eredeti fogalmazványnak.

Karácsony: „Több békességet!” (Ünnepi cikk az Egyházi Közlönyben.)

1911 június: Prohászka három írása (Az intellektualizmus túlhajtásai, a Modern katolicizmus és

a Több békességet! című cikk) indexre kerül. (Vö. 23, 215kk.)

1912 Megalakul a Szociális Missziótársulat. Prohászka a sugalmazó, Farkas Edit az alapító.
dec.27.: Megünneplik 30 éves írói jubileumát.

1913. márc. 19.: „Mehr Klarheit” című, álnéven írt röpirat Prohászka ellen.

Szept. végén X. Piusnál ad limina látogatáson.

1914 nyár: Kitör a világháború.

1915 nyár: Karlsbadban kúrálja magát.

1918. okt. 13.: Az Élet (jubileumi) születésnap száma. (Prohászka 60 éves)

1919. jan. 15-16.: A Papi Tanács Budapesten megtartja egyetlen országos kongresszusát. A püspöki karból csak Prohászka jelenik meg.

Márc. 29.: A tanácskormány rendeletével megtörténik az állam és az egyház szétválasztása, a nem állami nevelési és oktatási intézmények köztulajdonba vétele.

Júl. 7.: Hosszú naplójegyzet az egyház reformjáról (hasonló gondolatokat vetett fel már a Modern katolicizmusban). (23, 309kk.)

Nov. 16.: Horthy bevonul Budapestre.

1920. jan. 12.: Hívatja Horthy, őt akarja miniszterelnöknek.

A nemzetgyűlés tagja.

1921. febr. 6.: „Itthon vagyok; hazajöttem a nagy tragikomédiából, amit nemzetgyűlésnek hívnak...”(24, 69)

Máj. 8.: Dante: Akadémiai rendes tagsági székfoglaló a MTA ünnepi közgyűlésén.

Aug. 30.: A német katolikus nagygyűlés szónoka.

1923. ápr. 5.: Újra Karlsbadban.

1925 Élő vizek forrása.

1927. ápr. 1-én este az egyetemi templom szószékén agyvérzés éri.

Ápr. 2-án, virágvasárnap előtti szombaton déli 1 óra 45 perckor a Központi Papnevelde vendégszobájában meghal.

Ápr. 6-án, nagyszerdán temetik a fehérvári Szentháromság-temető sírkápolnájába.

1938. máj. 30-án este átszállítják a koporsóját a székesegyházba.

Jún. 1-én délelőtt körmenetileg átviszik az új Prohászka-émléktemplomba.

* * *

Bővebb életrajzi adatok:

- Schütz Antal: Prohászka pályája, in: ÖM 25, 1-152.

- Prohászka Ottokár: Modern katolicizmus, szerk.: Koncz Lajos, SZIT, Bp, 1990, 15kk:
„Prohászka pályája és személyisége naplóinak tükrében”. (Koncz összeállítása Vass Péter nyomán.)

- Gergely Jenő: Prohászka Ottokár, „a napbaöltözött ember”, Gondolat, Bp. 1994.